

Meta-Synthesis of Social Sustainability Metrics in the Residential Complexes Design

(Case Study: Persian-language Articles)

Samaneh Hasannattaj¹ and Yaser Goldust^{*2}

Received 05/Aug/2025

Revised: 10/Nov/2025

Accepted: 09/Feb/2026

(PP.: 91-108)

Abstract

Introduction: Despite extensive research on social sustainability evaluation in residential complex design, its context-specific nature has resulted in limited consensus and fragmented perspectives on evaluation metrics. To fill the gap, this study aims to develop a classified set of social sustainability metrics.

Research method: A qualitative meta-synthesis based on the Sandelowski and Barroso framework was first applied to identify and categorize social sustainability evaluation metrics, followed by occurrence frequency to rank them. The study reviewed Persian-language articles published between 2007 and 2025 in the Iranian Journals Database. After screening 315 primary sources, 19 studies were selected for final coding.

Results and Discussion: The analysis identified 26 metrics grouped into 10 concepts, including private environment desirability, public space desirability, sense of belonging, compliance with functional per capita spatial standards, accessibility, security, safety, social trust, public participation, and social interaction. These concepts were subsequently organized into four main categories including environmental satisfaction and desirability, social justice, comfort, and social capital.

Conclusion: The results of this research, while providing a comprehensive list of social sustainability assessment metrics for designing residential complexes, can support standardizing and evaluating housing design and serve as a basis for future policies and planning in the field of sustainable environmental development.

Keywords: Social Sustainability Assessment, Residential Complex, Meta-Synthesis, Persian-Language articles, National Database of Iranian Journals.

¹M.A. of Architecture, Department of Architecture, Faculty of Art and Architecture, Uni. of Mazandaran, Babolsar, Iran.

²Assistant Prof., Department of Architecture, Faculty of Art and Architecture, Uni. of Mazandaran, Babolsar, Iran. (Corresponding Author) y.goldust@umz.ac.ir.

فراترکیب سنجه‌های پایداری اجتماعی در طراحی مجتمع‌های مسکونی (مورد مطالعه: مقالات فارسی زبان)

ثمانه حسن‌نجاج¹ و یاسر گلدوست^{2*}

تاریخ دریافت: 1404/مرداد/14

تاریخ بازنگری: 1404/آبان/19

تاریخ پذیرش: 1404/بهمن/20

(صفحات: 91-108)

چکیده

مقدمه: برخلاف گستره مطالعات انجام شده در زمینه ارزیابی پایداری اجتماعی در طراحی مجتمع‌های مسکونی، به دلیل ماهیت وابسته به زمینه این مفهوم، عدم اجماع محققان در تعریف سنجه‌های ارزیابی آن مشهود است. لذا به منظور رفع شکاف دانشی برشمرده شده، این پژوهش تلاش دارد تا فهرستی طبقه‌بندی‌شده از سنجه‌های مذکور را ارائه نماید.

روش تحقیق: ابتدا با بهره‌گیری از پژوهش کیفی با روش فراترکیب مبتنی بر رویکرد سندلوسکی و بارسو، سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی شناسایی و طبقه‌بندی و سپس بر پایه فراوانی تکرار، مرتب شدند. جامعه هدف پژوهش شامل کلیه پژوهش‌های فارسی زبان منتشرشده طی سال‌های 1386 تا 1404 در بانک اطلاعات نشریات کشور است. پس از طی مراحل غربالگری، از میان 315 منبع شناسایی‌شده، 19 پژوهش در فهرست نهایی باقی‌مانده و مبنای کدگذاری قرار گرفت.

نتایج و بحث: نتایج حاصل از تحلیل کدگذاری پژوهش‌های منتخب 26 سنجه را ذیل 10 مفهوم مطلوبیت محیط خصوصی، مطلوبیت فضای عمومی، حس تعلق به مکان، رعایت سرانه عملکردی، دسترسی پذیری، امنیت، ایمنی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و تعامل اجتماعی پدیدار ساخت. همچنین 10 مفهوم شناسایی‌شده ذیل 4 مقوله اصلی جای گرفتند که عبارت بودند از: رضایت و مطلوبیت محیطی، عدالت اجتماعی، آسایش و سرمایه اجتماعی.

نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از این پژوهش ضمن فراهم آوردن فهرستی جامع از سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی در طراحی مجتمع‌های مسکونی می‌تواند در راستای استانداردسازی و ارزیابی طراحی مسکن نقش‌آفرین باشد و مبنایی برای سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آینده در حوزه توسعه پایدار محیطی باشد.

واژگان کلیدی: ارزیابی پایداری اجتماعی، مجتمع مسکونی، فراترکیب، مقالات فارسی زبان، بانک اطلاعات نشریات کشور.

¹ کارشناس ارشد معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

² استادیار، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. (نویسنده مسئول y.goldust@umz.ac.ir)

1- مقدمه

مسکن به عنوان یکی از اصلی‌ترین نیازهای انسان از مباحث مهم در بحث توسعه پایدار محسوب می‌شود (Yazdani & Soleimani-Moghadam, 2024) و به دلیل ارتباط با ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیط زیستی و کالبدی، نقشی تعیین‌کننده در شکل‌گیری ساختار و هویت جامعه دارد (Ahmadi & Charehjoo, 2021). مسکن مناسب، با تأمین نیازهای اساسی انسان، سکونت آرام‌بخش را ایجاد می‌کند و کیفیت زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی را ارتقا می‌دهد (Ghasempour Shalmany, & Dehghani, 2024). در دهه‌های اخیر، شاهد روند سریع شهرنشینی و افزایش جمعیت هستیم که در حقیقت از مهم‌ترین ویژگی‌های جوامع شهری محسوب می‌شود و به تبع آن، افزایش تقاضا برای مسکن وجود دارد (Safaralizadeh & Hoseinzadeh, 2023). همین امر منجر به گسترش فضاهای مسکونی و ساخت مجتمع‌های مسکونی شده است (Sattari & Moatazedian, 2020). این مجتمع‌ها نوعی نظام‌های مسکونی هستند که با پویایی‌های شهرنشینی ارتباط دارند و به عنوان تقسیم‌بندی یک ساختمان یا گروهی از ساختمان‌ها به واحدهای فضای متعدد تعریف شده‌اند که امکان استفاده، اشغال و حتی مالکیت فردی هر واحد را فراهم می‌آورد (Okoye & Ngwu, 2021). از سویی محیط زندگی با سلامت عمومی و شرایط اجتماعی-عاطفی ساکنان مرتبط هستند؛ از این‌رو، طراحی مجتمع‌های مسکونی باید علاوه بر تأمین سرپناه، زمینه‌ساز تعاملات اجتماعی، دسترسی مناسب به مراکز آموزشی، فرهنگی و غیره، افزایش حس تعلق به مکان و تأمین امنیت و ایمنی ساکنان باشد (Mohammadpour et al., 2025).

خانه به‌عنوان مفهومی بنیادین، با ارزش‌هایی چون آسایش، آرامش و امنیت روانی پیوند خورده است (Meshkini et al., 2023)؛ متأسفانه، امروزه نگاه غالب به مسکن به‌طور عام و مجتمع‌های مسکونی به‌طور خاص، بیشتر معطوف به جنبه‌های اقتصادی و کمیت آن شده است (Pouyafar et al., 2023) که اغلب به کاهش کیفیت ساخت و طراحی منجر می‌شود. اگرچه

ساخت‌وساز انبوه در احداث مجتمع‌های مسکونی به صرفه‌جویی در زمان و کاهش هزینه‌ها کمک می‌کند، اما تأثیرات منفی بر کیفیت زندگی گذاشته است (Mohammadi Sarin Dizaj et al., 2023). این نگرش تک‌بعدی باعث شده است که به عقیده ضرغامی (2011) بسیاری از ارزش‌های انسانی، اجتماعی، بومی و فرهنگی در فرآیند طراحی مسکن نادیده گرفته شوند و در نتیجه در چنین بافت‌هایی، خانه‌ها به‌صورت واحدهایی یکسان و یکنواخت در بلوک‌های مسکونی قرار گرفته‌اند، به‌گونه‌ای که حتی اعضای خانواده نیز از بیرون قادر به تشخیص محل سکونت خود نیستند، همچنین بر اساس دیدگاه غفوریان و همکاران (2017) این وضعیت منجر به آن شده است که مجتمع‌های مسکونی امروزی به فضاهایی تبدیل شوند که در آن‌ها افراد به‌صورت انبوه و بدون وجود ارتباطات اجتماعی و ساختارهای گروهی معنادار در کنار هم قرار می‌گیرند، امری که به گفته فرخی‌راد و فروتن (2015) و عابدی و کریمی‌مشاور (2016) مشکلاتی نظیر تضعیف هویت و حس تعلق اجتماعی، کاهش سرزندگی محیط و درنهایت افت کیفیت کلی سکونت را به همراه خواهد داشت (Mohammadi Dost et al., 2018).

به منظور بهبود وضعیت موجود و تحقق مسکن پایدار، توجه به اصول معماری پایدار و رویکردهای جامع‌نگر در طراحی و برنامه‌ریزی شهری ضروری است (Salehi Marzajerani et al., 2022). این رویکردها باید شامل توجه به جنبه‌های محیط زیستی، اجتماعی، اقتصادی بوده و به‌طور هم‌زمان در فرآیندهای طراحی و ساخت‌وساز مجتمع‌های مسکونی لحاظ شوند. پایداری ساختمان شامل روابط مختلفی بین سیستم‌های ساخته‌شده، طبیعی و اجتماعی است و به همین دلیل، ترکیبی از اولویت‌های متنوع را در برمی‌گیرد که باید در هر مرحله از چرخه عمر ساختمان مورد توجه قرار گیرند (Hekmatnia et al., 2022). پایداری اجتماعی در بخش توسعه پایدار به عنوان هدف نهایی شناخته می‌شود و پایداری محیط زیستی و اقتصادی به عنوان ابزارهایی برای دستیابی به آن عمل می‌کنند. این بُعد به دنبال ایجاد جوامعی برابر، متنوع و فراگیر است که افراد در آن

احساس تعلق و مشارکت فعال داشته باشند و ارتباط مستقیمی با کیفیت زندگی انسان‌ها دارد (Abed & Alzghoul, 2023; Amirjani et al., 2025) پایداری اجتماعی در بخش مسکن به دنبال ایجاد محیطی متناسب با شیوه زندگی و ویژگی‌های اجتماعی-فرهنگی ساکنان است که نشان‌دهنده رابطه تنگاتنگ بین انسان و محیط مسکونی هست (Tayefi & Hatamei, 2019; Safaralizadeh & Hoseinzadeh, 2023) در حوزه پایداری اجتماعی، پژوهشگران تعاریف و رویکردهای متنوعی ارائه کرده‌اند. ماهیت وابسته به زمینه این مفهوم و پیچیدگی‌های مرتبط با سنجش آن، در مقایسه با سایر ابعاد توسعه پایدار، موجب شده است که دستیابی به تعریفی واحد و سنجه‌هایی استاندارد با چالش‌هایی همراه باشد (Fatourechi & Zarghami, 2020; Karji et al., 2019) می‌دهد که اگرچه سنجه‌های متعددی برای ارزیابی پایداری اجتماعی پیشنهاد شده است، اما این سنجه‌ها در بسترهای مختلف پژوهشی از تنوع و پراکندگی قابل‌توجهی برخوردارند و عدم اجماع میان محققان در این زمینه مشهود است. با هدف رفع این شکاف دانشی، پژوهش حاضر با تکیه بر منابع منتشرشده در پایگاه اطلاعات نشریات کشور، به‌عنوان معتبرترین مرجع نشریات منتشرشده به زبان فارسی، تلاش دارد تا با بهره‌گیری از پژوهش کیفی فراترکیب، فهرستی طبقه‌بندی‌شده از سنجه‌های پایداری اجتماعی در طراحی مجتمع‌های مسکونی حاصل نماید.

1-1- مروری بر پیشینه پژوهشی

در سال‌های اخیر پژوهش‌های متعددی در حوزه پایداری اجتماعی و شناسایی سنجه‌های آن صورت گرفته است که در ادامه به برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود: محمد پور و همکاران (2025)، در پژوهشی تحت عنوان «ارزیابی محدوده‌های مسکن مهر بر اساس عوامل پایداری»، تلاش داشتند سه محدوده مسکن مهر تعاونی ساز، صنعتی‌ساز و خودساز شهر سمنان را بر اساس عوامل پایداری مسکن مورد ارزیابی قرار دهند، روش پژوهشی ایشان توصیفی - تحلیلی و ابزار جمع‌آوری داده‌ها بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و پیمایشی و در

قالب توزیع 360 پرسشنامه به صورت تصادفی ساده بوده است. این پژوهشگران با بررسی جنبه‌های مختلف پایداری، تعدادی سنجه پایداری اجتماعی مانند میزان امنیت در برابر جرم و جنایت، احساس آرامش در مسکن، شناخت همسایگان و داشتن تعامل با آن‌ها، حس تعلق به محیط محل سکونت، میزان مشارکت ساکنین، وجود مراکز فراغتی (زمین‌بازی کودکان و غیره)، میزان تنوع کاربران (کودکان، افراد کهن‌سال و غیره) را در پژوهش خود بکار بردند.

پویافر و همکاران (2023)، طی پژوهشی در مسکن مهر شهر جدید سهند، سعی داشتند به سنجش رضایت ساکنان از کیفیت معماری، با توجه به سنجه‌های معماری پایدار بپردازند. روش تحقیق در این پژوهش به‌صورت توصیفی - تحلیلی و گردآوری داده‌ها به صورت مطالعات کتابخانه‌ای و پیمایشی با ابزار پرسشنامه انجام شد. جامعه آماری در این پژوهش ساکنان مسکن مهر در این شهر بودند. ایشان در پژوهش خود کیفیت معماری را به چهار دسته کیفیت محیطی، کیفیت ساختاری، کیفیت کالبدی-عملکردی، کیفیت اجتماعی - معنایی طبقه‌بندی نمودند. نتایج این تحقیق نشان داد که مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در رضایت ساکنان برآمده از عوامل کیفیت کالبدی-عملکردی و بعدازآن به ترتیب برآمده از عوامل اجتماعی-معنایی، کیفیت ساختاری و کیفیت محیطی بودند.

لشکری و ارجمندی (2023)، در پژوهشی باهدف ارزیابی سنجه‌های اجتماعی مسکن پایدار، به ارزیابی این سنجه‌ها در مجتمع مسکونی 600 دستگاه مشهد پرداختند. ایشان با استفاده از مصاحبه باز با ساکنان و روش داده‌بنیاد، سنجه‌های اجتماعی مسکن پایدار را در 4 مقوله/ سنجه (مشارکت، هویت، امنیت و رضایت و مطلوبیت محیطی) و 10 مفهوم/ زیرسنجه (تعامل با سایر ساکنان، انجام فعالیت‌های داوطلبانه، مشارکت در فعالیت‌های جمعی، حس غرور و تعلق به مکان، عدالت اجتماعی، اعتماد بین افراد، نظارت بر فضاهای عمومی، حضور در فضاهای عمومی، پایداری جمعیت به‌جای جابه‌جایی و دسترسی به خدمات و امکانات محلی) دسته‌بندی کردند. نتایج تحقیق حاکی از آن بود که

از اهداف جهانی توسعه پایدار را ارائه دادند که عبارت بودند از: همبستگی، مشارکت اجتماعی، عدالت اجتماعی، پیشرفت اجتماعی و رفاه، آگاهی برای پایداری و مصرف مسئولانه و تولید. همچنین یافته‌های این پژوهش نشان داد که عدالت اجتماعی در بالاترین وزن و پیشرفت اجتماعی و رفاه کمترین وزن در میان سنجش‌های شناسایی شده را دارا بودند.

کتابچی و همکاران (2018) طی مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی و سنجش پایداری در مجتمع‌های مسکونی»، به ارزیابی سنجش‌های پایداری در مجتمع مسکونی رضوان شیراز به روش توصیفی و تحلیلی با ابزار پرسشنامه و مصاحبه پرداختند. ایشان در بُعد پایداری اجتماعی، شش سنجش هویت، امنیت و ایمنی، سرزندگی، تعلق خاطر مکانی، مشارکت و سرمایه اجتماعی را معرفی کردند و به بررسی این سنجش‌ها در مجتمع مسکونی مورد نظر خود پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که مجتمع مسکونی رضوان، یک مجتمع مسکونی نیمه پایدار بوده و سنجش‌های پایداری اجتماعی، نظیر تعلق خاطر مکانی و مشارکت، در سطح پایینی قرار داشتند و سنجش‌های هویت و سرزندگی، در حد متوسطی ارزیابی شده‌اند که همین موارد ذکر شده، پایداری این مجتمع‌ها را تهدید می‌نمود.

جمعه‌پور و ابراهیمی (2015) در پژوهش خود تحت عنوان «سنجش و ارزیابی اصول پایداری اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی»، به سنجش این اصول و ارزیابی میزان رضایت ساکنان در مجتمع مسکونی آ. اس. پ تهران پرداختند. تحقیق ایشان به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است و روش جمع‌آوری اطلاعات نیز بر اساس مطالعات اسنادی و پیمایشی (پرسشنامه، مصاحبه) بوده است. ایشان 16 سنجش پایداری اجتماعی را در ذیل چهار مفهوم مشارکت، کیفیت زندگی، امنیت و رضایت و مطلوبیت محیطی دسته‌بندی نمودند و از روش ANP برای وزن‌دهی به سنجش‌ها بهره بردند. یافته‌های تحقیق نشان داد که سنجش‌های حفاظت در مقابل جرم و جنایت، عدالت اجتماعی و رضایت از کیفیت دسترسی به خدمات بیشترین وزن را در تحقق پایداری اجتماعی به خود اختصاص دادند.

سنجش هویت در مقایسه با سایر سنجش‌ها از وضعیت بهتری برخوردار بود و سنجش‌های رضایت و مطلوبیت محیطی، مشارکت و امنیت در اولویت‌های بعدی قرار داشتند. این پژوهشگران همچنین به بررسی رابطه میان این سنجش‌ها پرداختند و گزارش نمودند که سنجش هویت که بهترین وضعیت را در بین سایر سنجش‌های اجتماعی مسکن پایدار در مجتمع مسکونی 600 دستگاه دارد، دارای رابطه مستقیم با سه سنجش دیگر (مشارکت، امنیت و رضایت و مطلوبیت محیطی) است.

نوری ده بزرگ و همکاران (2021) در مقاله‌ای به بررسی و تبیین اثرات مؤلفه‌های پایداری بر کارایی مسکن گروه‌های کم‌درآمد شهر تهران که به لحاظ مؤلفه‌های پایداری، از جمله مؤلفه‌های اقتصادی، اجتماعی زیست‌محیطی در وضعیت نامساعد و نامطلوبی قرار داشتند، پرداختند. جامعه آماری در این تحقیق تمامی ساکنان مسکن مهر شهر پرنده بوده که پژوهشگران با استفاده از ابزار پرسشنامه، ابعاد مختلف پایداری را در آن مورد بررسی قرار دادند. ایشان در بُعد اجتماعی اثرات مؤلفه‌های امنیت اجتماعی، روابط اجتماعی، احساس تعلق به مکان، میزان دسترسی، مشارکت ساکنین در فعالیت‌های فرهنگی، میزان قربانیت و سنخیت فرهنگی ساکنین و سطح فرهنگ آپارتمان‌نشینی ساکنین را بر کارایی مسکن اجتماعی (مهر) سنجیدند. نتایج تحقیق ایشان نشان می‌دهد که مؤلفه‌های پایداری بر کارایی و پذیرش مسکن در محدوده مطالعاتی اثر قابل توجهی داشته است.

مهر دوست شهرستانی و همکاران (2023)، در پژوهش خود با عنوان «سنجش سنجش‌های پایداری اجتماعی در معماری گیلان»، به بررسی و وزن‌دهی این سنجش‌ها به روش توصیفی - پیمایشی پرداختند. جامعه آماری مورد بررسی در این پژوهش اعضای شش گروه مرتبط با موضوع تحقیق شامل روستاهای 16 شهرستان استان گیلان، دانشکده معماری دانشگاه گیلان، معماران محلی، ادارات کل بنیاد مسکن و منابع طبیعی و جنگلداری گیلان و سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO) دوست‌دار محیط زیست بودند. برای وزن‌دهی سنجش‌ها از تکنیک ویکور بهره بردند. ایشان شش سنجش پایداری اجتماعی برگرفته

2- روش تحقیق

در تحقیق حاضر به منظور تهیه فهرست طبقه‌بندی‌شده از سنجه‌های پایداری اجتماعی در طراحی مجتمع مسکونی، از رویکرد پژوهش کیفی و روش فراترکیب بهره برده شد. استرن و هریس¹ (1985) نخستین کسانی بودند که عبارت فراترکیب کیفی را برای اشاره به ترکیب مجموعه‌ای از مطالعات کیفی ابداع کردند. هدف ایشان توسعه یک نظریه بود که می‌توانست نتایج یک گروه از مطالعات کیفی مشابه را توضیح دهد (Walsh & Downe, 2005). سندلوسکی و همکاران (1997) تأکید دارند که فراترکیب می‌تواند یافته‌های کیفی را در دسترس‌تر کند، آن‌ها را به شکلی تبدیل کند که در عمل حرفه‌ای و در تصمیم‌گیری کاربردی‌تر باشند، همچنین به بازسازی دانش و ایجاد درک کل‌نگرتر از مسائل کمک کند (Sandelowski & Barroso, 1997). از گذشته تاکنون پژوهش‌های متعددی در حیطه ادبیات معماری با بهره‌گیری از روش فراترکیب انجام شده است. برای مثال می‌توان به پژوهش‌هایی چون اصلانی و همکاران (1404)، فرجی و همکاران (2023)، اسمعیلی سنگری و پروین (1403) و عباسپور بائیگی و همکاران (1401) اشاره داشت. این پژوهش نیز با استفاده از رویکرد فراترکیب مبتنی بر مدل هفت مرحله‌ای سندلوسکی و بارسو² (2007) (شکل 1)، به تحلیل نظام‌مند مطالعات منتشرشده در خصوص شناسایی سنجه‌های پایداری اجتماعی پرداخت. جامعه مورد مطالعه شامل تمامی پژوهش‌های موجود در پایگاه اطلاعات نشریات کشور به عنوان جامع‌ترین بانک اطلاعاتی نشریات فارسی زبان است و محدوده زمانی آن، سال‌های 1386 تا 1404 هست. پس از انجام فرایند غربالگری، از میان 315 پژوهش اولیه شناسایی‌شده، 19 پژوهش برای کدگذاری در فهرست نهایی باقی ماند و از تکنیک کدگذاری باز برای تحلیل داده‌ها بهره برده شد. تشریح بیشتر روش‌شناسی گام‌های انجام شده، مطابق با رویکرد فراترکیب پیشنهادی سندلوسکی و بارسو (2007) در خلال تشریح گام‌های بخش سوم ارائه می‌شود.

محمدی دوست و همکاران (2018)، طی مقاله‌ای با عنوان سنجش میزان رضایت‌مندی از مسکن مهر با تأکید بر ابعاد پایداری اجتماعی، به سنجش و ارزیابی سنجه‌های پایداری اجتماعی در مسکن مهر شهر یاسوج پرداختند. روش پژوهش ایشان توصیفی - تحلیلی و ابزار گردآوری اطلاعات شامل مطالعات اسنادی و پیمایشی و از طریق توزیع پرسشنامه و مصاحبه با ساکنان بود. ایشان سه سنجه تعلق مکانی، اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی را در پژوهش خود بکار بردند و نتایج تحقیق حاکی از آن بود که این سنجه‌ها در محدوده مورد مطالعه، در حد متوسط قرار داشتند.

مسعودی راد و همکاران (2017)، در مطالعه‌ای که به ارزیابی سیاست مسکن مهر با توجه به سنجه‌های پایداری اختصاص داشت، به روش توصیفی - تحلیلی، به گردآوری اطلاعات به شیوه کتابخانه‌ای و پیمایشی با ابزار پرسشنامه در میان ساکنان پرداختند. این محققان در بُعد پایداری اجتماعی، سنجه‌ها را در پنج دسته میزان دسترسی، احساس تعلق به مکان، روابط اجتماعی، امنیت اجتماعی و ایمنی دسته‌بندی نمودند و به ارزیابی آن‌ها در مسکن مهر شهر خرم‌آباد پرداختند و به این نتیجه رسیدند همه سنجه‌های بُعد اجتماعی کمتر از میانگین بوده است.

مرور مطالعات پیشین ازجمله مطالعات فوق نشان می‌دهد که مفهوم پایداری اجتماعی و ارزیابی آن در طراحی مسکن به طور عام و طراحی مجتمع مسکونی به طور خاص مورد تأکید و توجه محققان قرار داشته است. با این حال، شواهد حاصل از مرور نقادانه ادبیات بیانگر آن است که با توجه به ماهیت وابسته به زمینه این مفهوم، هر یک از پژوهشگران سنجه‌های مخصوص به خود را در ارزیابی پایداری ارائه نمودند و پراکندگی دیدگاه‌ها مشهود است. بر این اساس به منظور همگرایی یافته‌های پژوهشگران پیشین و حصول اجماع میان آن‌ها، این پژوهش تلاش دارد تا با بهره‌گیری از رویکرد کیفی با روش فراترکیب، ضمن رفع شکاف دانشی برشمرده شده، به فهرستی طبقه‌بندی شده از سنجه‌های پایداری اجتماعی در طراحی مجتمع‌های مسکونی دست یابد.

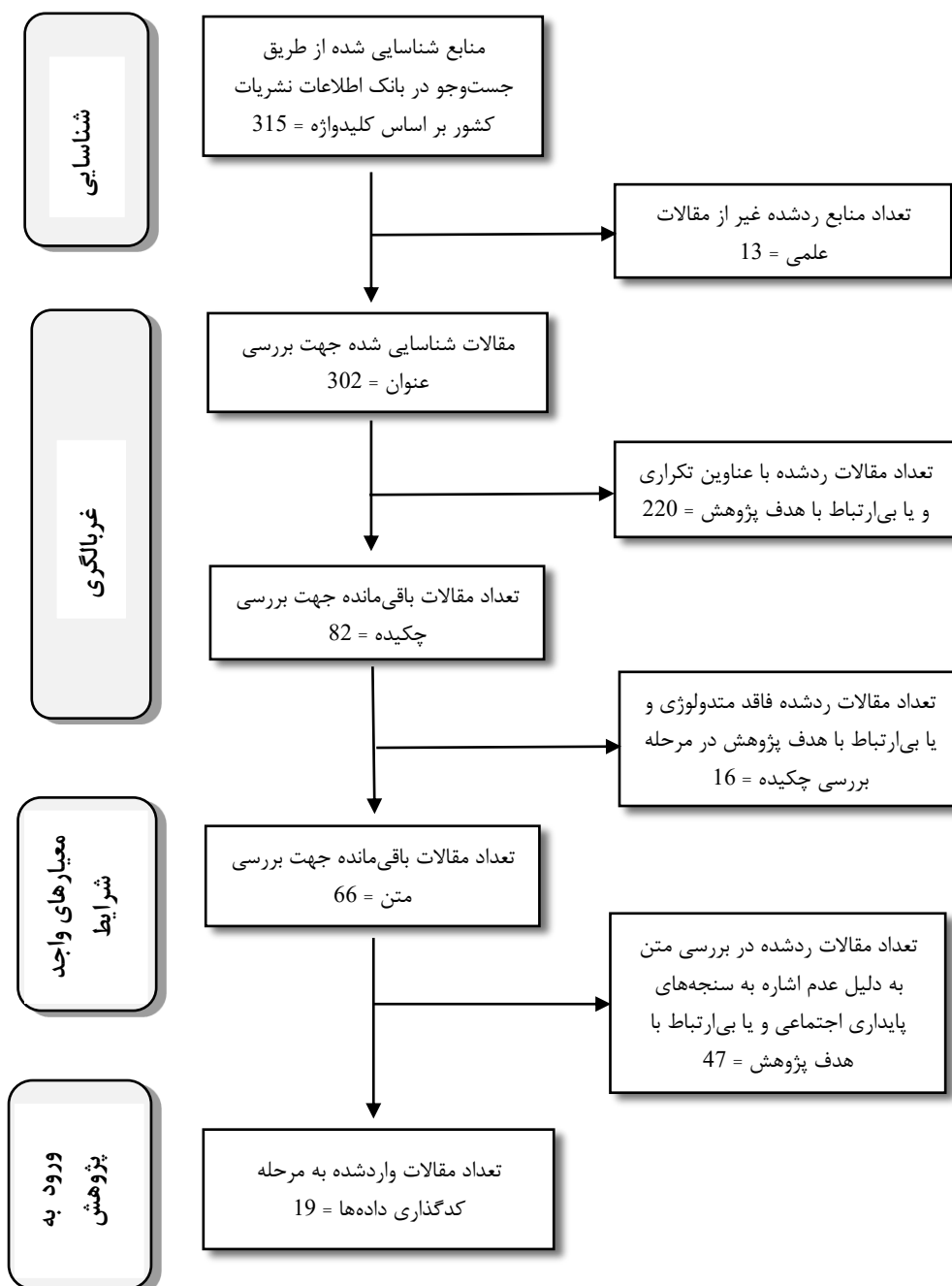
شکل 1- گام‌های فراترکیب (Sandelowski & Barroso, 2007)
Fig. 1- Steps of Meta-Synthesis (Sandelowski & Barroso, 2007)

3- نتایج و بحث

بر اساس مدل هفت مرحله‌ای سندلوسکی و بارسو (2007)، نخستین گام، تدوین پرسش پژوهش است. از این رو، پرسش اصلی این تحقیق عبارت بود از: سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی در طراحی مجتمع‌های مسکونی کدام‌اند؟ برای پاسخ به این پرسش، پایگاه اطلاعاتی نشریات کشور به عنوان جامعه هدف پژوهش انتخاب شد. علت انتخاب این پایگاه اطلاعاتی این بود که با توجه به ماهیت وابسته به زمینه مفهوم پایداری اجتماعی و تفاوت ویژگی‌های زمینه‌ای ایران در طراحی معماری نسبت به سایر جوامع، پژوهش‌های فارسی‌زبان ملاک مطالعه قرار گرفت و از آنجاکه پایگاه اطلاعاتی نشریات کشور جامع‌ترین پایگاه برای انتشار پژوهش‌های فارسی‌زبان به شمار می‌رود، این پایگاه به عنوان جامعه هدف انتخاب شد. محدوده زمانی پژوهش‌های مورد نظر در این مطالعه، سال‌های 1386 تا 1404 را در برمی‌گیرد.

در گام دوم با استفاده از کلید واژگان، پایدار؛ مسکن/ مسکونی/ معماری/ مجموعه/ مجتمع/ ساختمان؛ ارزیابی/ اصول/ سنجه/ سنجش/ معیار/ مؤلفه/ ابعاد، پایگاه مذکور به صورت نظام‌مند، مورد بررسی قرار گرفت؛ به نحوی که در بخش جستجوی پیشرفته از کلید واژه پایدار هر بار در ترکیب با یکی از واژگان از خانواده واژگانی مسکن/ مسکونی/ معماری/ مجموعه/ مجتمع/ ساختمان و نیز یکی از واژگان از خانواده واژگانی ارزیابی/ اصول/ سنجه/

سنجش/ معیار/ مؤلفه/ ابعاد، برای جستجو در عنوان با عملکرد بولی «و» استفاده شد که بر این اساس، تعداد 315 منبع با ترکیب واژگانی مورد اشاره شناسایی شدند. در گام سوم، پس از جستجو و گزینش پژوهش‌های مناسب، فرایند غربالگری به ترتیب بر اساس منبع، عنوان، چکیده و متن کامل انجام شد. در مرحله غربالگری بر اساس منبع، معیارهای ورود به مطالعه، مقالات علمی چاپ‌شده در نشریات فارسی زبان معتبر و معیارهای خروج سایر مستندات علمی نظیر مقالات کنفرانسی، کتاب و پایان‌نامه بود. در این مرحله تعداد 13 منبع واجد معیارهای خروج از 315 منبع شناسایی شده اولیه حذف شدند. در مرحله دوم (بررسی عنوان)، پژوهش‌هایی که از نظر عنوان با موضوع مطالعه ارتباط نداشتند یا تکراری بودند، حذف شدند که این دسته شامل 220 مورد از 302 عنوان بود. در مرحله بعد (بررسی چکیده)، مشخص شد که برخی از پژوهش‌های تأیید شده در مرحله قبل فاقد روش‌شناسی بوده یا هدف آن‌ها شناسایی سنجه‌های پایداری اجتماعی نبود؛ بنابراین 16 مورد دیگر نیز کنار گذاشته شد. در نهایت، در مرحله بررسی متن کامل، با مطالعه دقیق پژوهش‌های باقی‌مانده، 47 مورد به دلیل عدم اشاره به سنجه‌های پایداری اجتماعی یا بی‌ارتباط بودن با هدف تحقیق حذف شدند. بدین ترتیب، پس از طی مراحل غربالگری، 19 عنوان پژوهش برای ورود به مرحله بعد انتخاب شدند. خلاصه مراحل غربالگری در شکل 2 به تصویر کشیده شده است.

شکل 2- خلاصه ای از مراحل غربالگری پژوهش های شناسایی شده
Fig. 2- Summary of the Screening Steps for Identified Studies

مفهومی صورت می پذیرفت و سپس سنجه های مستخرج از سایر مقالات به ترتیب وارد فرآیند تحلیل، کدگذاری و مقایسه مستمر می شدند که بر این اساس در نهایت، 142 کدباز شناسایی شدند. در انتهای این گام، با ادغام کدهای دارای معانی مشابه حاصل از فرآیند مقایسه مستمر و حذف کدهایی که دارای یک فراوانی بودند، 26 کد باز منحصر به فرد حاصل شدند. جدول 1 کدهای باز

در گام چهارم، تمامی پژوهش های باقی مانده پس از مراحل غربالگری بررسی شدند تا سنجه های ارزیابی پایداری اجتماعی استخراج شوند. در این مرحله، فرآیند گردآوری و تحلیل داده همزمان انجام شد؛ به نحوی که پس از انتخاب اولین مقاله و استخراج سنجه های ارزیابی معرفی شده در قالب یک کد باز، تحلیل ها و مقایسه مستمر کدهای استخراج شده با یکدیگر و برچسب گذاری

استخراج شده را به ترتیب فراوانی تکرار در پژوهش‌های پیشین به همراه منابع مربوط به آن‌ها نمایش می‌دهد.

جدول 1- فهرست سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی مستخرج از پژوهش‌های منتخب
Tab. 1- The list of social sustainability metrics derived from selected studies

ردیف	سنجه پایداری اجتماعی	مراجع	فراوانی تکرار
1	دسترسی به خدمات عمومی	کتابچی و همکاران، 2018؛ پویا فر و همکاران، 2023؛ لشکری و ارجمندی، 2023؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015؛ محمدی دوست و همکاران، 2018؛ علایی و همکاران، 2020؛ علایی و همکاران، 2020؛ محمد پور و همکاران، 2025؛ مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017؛ احمدی و چاره‌جو، 2021؛ قاسم پور شلمانی و دهقانی پوده، 2024؛ معمری و همکاران، 2019	13
2	کیفیت طراحی محیط خصوصی	محمد پور و همکاران، 2025؛ پویا فر و همکاران، 2023؛ احمدی و چاره‌جو، 2021؛ سجادی قائممقامی و همکاران، 2011؛ ضرغامی و پور دیهیمی، 2011؛ ضرغامی، 2011؛ قاسم پور شلمانی و دهقانی پوده، 2024؛ علایی و همکاران، 2020؛ علایی و همکاران، 2020؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015	10
3	سرانه عملکردی واحد مسکونی	سجادی قائممقامی و همکاران، 2011؛ محمد پور و همکاران، 2025؛ مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017؛ قاسم پور شلمانی و دهقانی پوده، 2024؛ نوری ده بزرگ و همکاران، 2021؛ ضرغامی و پور دیهیمی، 2011؛ ضرغامی، 2011؛ احمدی و چاره‌جو، 2021	9
4	سرانه عملکردی فضای عمومی	محمد پور و همکاران، 2025؛ قاسم پور شلمانی و دهقانی پوده، 2024؛ کتابچی و همکاران، 2018؛ سجادی قائممقامی و همکاران، 2011؛ ضرغامی و پور دیهیمی، 2011؛ ضرغامی، 2011؛ پویا فر و همکاران، 2023؛ احمدی و چاره‌جو، 2021	8
5	کیفیت ساخت محیط خصوصی	محمد پور و همکاران، 2025؛ سجادی قائممقامی و همکاران، 2011؛ ضرغامی و پور دیهیمی، 2011؛ ضرغامی، 2011؛ مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017؛ قاسم پور شلمانی و دهقانی پوده، 2024؛ پویا فر و همکاران، 2023	8
6	کیفیت کارکردی فضای عمومی	مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017؛ کتابچی و همکاران، 2018؛ سجادی قائممقامی و همکاران، 2011؛ ضرغامی و پور دیهیمی، 2011؛ ضرغامی، 2011؛ احمدی و چاره‌جو، 2021؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015	8
7	میزان مشارکت در کارهای مجتمع	کتابچی و همکاران، 2018؛ محمد پور و همکاران، 2025؛ لشکری و ارجمندی، 2023؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015؛ احمدی و چاره‌جو، 2021؛ محمدی دوست و همکاران، 2018؛ مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017	8
8	کیفیت طراحی فضای عمومی	سجادی قائممقامی و همکاران، 2011؛ ضرغامی و پور دیهیمی، 2011؛ ضرغامی، 2011؛ احمدی و چاره‌جو، 2021؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015؛ محمد پور و همکاران، 2025؛ پویا فر و همکاران، 2023	7
9	میزان امنیت کاربران در محیط	محمد پور و همکاران، 2025؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015؛ محمدی دوست و همکاران، 2018؛ مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017؛ احمدی و چاره‌جو، 2021؛ کتابچی و همکاران، 2018	7
10	میزان ارتباط با همسایگان	مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017؛ پویا فر و همکاران، 2023؛ لشکری و ارجمندی، 2023؛ کتابچی و همکاران، 2018؛ محمدی دوست و همکاران، 2018	6
11	دسترسی به تجهیزات و امکانات زیرساختی	مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017؛ محمد پور و همکاران، 2025؛ احمدی و چاره‌جو، 2021؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015	5
12	هم‌سنجی و تجانس اجتماعی	سجادی قائممقامی و همکاران، 2011؛ ضرغامی و پور دیهیمی، 2011؛ ضرغامی، 2011؛ مهر دوست شهرستانی و همکاران، 2023	4

ردیف	سنجه پایداری اجتماعی	مراجع	فراوانی تکرار
13	میزان نظارت بر فضاهای عمومی	لشکری و ارجمندی، 2023؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017	4
14	دسترسی به پارکینگ و انباری	سجادی قائم مقامی و همکاران، 2011؛ ضرغامی و پور دیهیمی، 2011؛ ضرغامی، 2011	3
15	میزان اعتماد بین افراد	لشکری و ارجمندی، 2023؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015؛ محمدی دوست و همکاران، 2018	3
16	میزان مشارکت داوطلبانه	کتابیچی و همکاران، 2018؛ لشکری و ارجمندی، 2023؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015	3
17	میزان همکاری در جهت رفع مشکلات مجتمع مسکونی	کتابیچی و همکاران، 2018؛ مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017	3
18	شناخت غریبه در مجتمع	کتابیچی و همکاران، 2018؛ مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017	3
19	میزان صمیمیت با همسایگان	کتابیچی و همکاران، 2018؛ مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017	3
20	استحکام مجتمع مسکونی	احمدی و چاره جو، 2021؛ مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017	3
21	میزان رضایت از مجتمع	مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015	3
22	علاقه به ادامه حضور در مجتمع	مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017؛ لشکری و ارجمندی، 2023	3
23	احساس تعلق به مجتمع مسکونی	مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015	3
24	میزان مشارکت مدنی (شرکت در مراسم های مذهبی و ملی، مشارکت در فعالیتهای فرهنگی و تفریحی مشارکتهای مالی و یدی)	کتابیچی و همکاران، 2018؛ محمدی دوست و همکاران، 2018	2
25	میزان حضور در فضاهای عمومی مجتمع	لشکری و ارجمندی، 2023؛ جمعه پور و ابراهیمی، 2015	2
26	ایمنی مجتمع مسکونی در مقابل آتش سوزی	مسعودی راد و همکاران، 2015؛ مسعودی راد و همکاران، 2017	2

می کنند. این روش به ایجاد دسته بندی های دقیق تر و جامع تر منجر می شود و محقق اطمینان حاصل می کند که مفاهیم و دسته بندی ها به درستی از داده ها استخراج شدند و بازتاب دقیقی از واقعیت مورد مطالعه هستند. در مجموع، با کدگذاری انجام گرفته در نهایت 10 مفهوم و 4 مقوله استخراج شد که جدول 2، این مقولات و مفاهیم را همراه با کدهای زیرمجموعه آنها نمایش می دهد.

در گام پنجم پژوهش، برای تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته های کیفی، 26 کد باز نهایی با استفاده از روش مقایسه مستمر با یکدیگر قیاس و کدهای هم خانواده و مشابه، با برچسب گذاری مفهومی، در قالب مفاهیم متمایز طبقه بندی و همچنین مفاهیم هم خانواده نیز با برچسب گذاری مفهومی در قالب مقولات دسته بندی شدند. رویکرد به کار گرفته شده در راستای مفهوم سازی پیش گفته بر پایه رویکرد ظهور یابنده تحقیقات کیفی است که در آن، داده ها خود، داستان شان را روایت

جدول 2- مقوله‌بندی کدهای باز استخراج‌شده از پژوهش‌های منتخب

Tab. 2- Categorization of open Codes Extracted from Selected Studies

مقوله	مفهوم	کد باز	فراوانی	رتبه در مفهوم	رتبه در مقوله	رتبه کل در میان سنجه‌ها
رضایت و مطلوبیت محیطی	مطلوبیت محیط	کیفیت طراحی محیط خصوصی	10	1	1	2
	خصوصی	کیفیت ساخت محیط خصوصی	8	2	2	4
	مطلوبیت فضای عمومی	کیفیت کارکردی فضای عمومی	8	1	2	4
	عمومی	کیفیت طراحی فضای عمومی	7	2	3	5
	حس تعلق به مکان	میزان رضایت از مجتمع	3	1	4	9
		علاقه به ادامه حضور در مجتمع	3	1	4	9
		احساس تعلق به مجتمع مسکونی	3	1	4	9
عدالت اجتماعی	رعایت سرانه	رعایت سرانه عملکردی واحد مسکونی	9	1	2	3
	عملکردی	رعایت سرانه عملکردی فضای عمومی	8	2	3	4
	دسترسی‌پذیری	دسترسی به خدمات عمومی	13	1	1	1
		دسترسی به تجهیزات و امکانات زیرساختی	5	2	4	7
		دسترسی به پارکینگ و انباری	5	2	4	7
آسایش	امنیت	میزان امنیت کاربران در محیط	7	1	1	5
		میزان نظارت بر فضاهای عمومی	4	2	2	8
		میزان حضور در فضاهای عمومی مجتمع	2	3	4	10
	ایمنی	استحکام مجتمع مسکونی	3	1	3	9
		ایمنی مجتمع مسکونی در مقابل آتش‌سوزی	2	2	4	10
سرمایه اجتماعی	اعتماد اجتماعی	میزان اعتماد بین افراد	3	1	4	9
	مشارکت اجتماعی	میزان مشارکت در کارهای مجتمع	8	1	1	4
		میزان مشارکت داوطلبانه	3	2	4	9
		میزان همکاری در رفع مشکلات مجتمع مسکونی	3	2	4	9
		میزان مشارکت مدنی (شرکت در مراسم‌های مذهبی و ملی، مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی و تفریحی مشارکت‌های مالی و یدی)	2	3	5	10
	تعامل اجتماعی	میزان ارتباط با همسایگان	6	1	2	6
		هم‌سنجی و تجانس اجتماعی	4	2	3	8
		شناخت غریبه در مجتمع	3	3	4	9
		میزان صمیمیت با همسایگان	3	3	4	9

تمامی مراحل کدگذاری و شکل‌گیری مقوله‌ها علاوه بر کدگذاری مستقل از سوی محققین و حصول توافق میان ایشان، توسط دو تن از متخصصان حوزه پایداری اجتماعی که با رویکرد فراترکیب‌آشنایی کامل داشتند، بازنگری شدند. در مواردی که اختلاف‌نظری در تفسیر

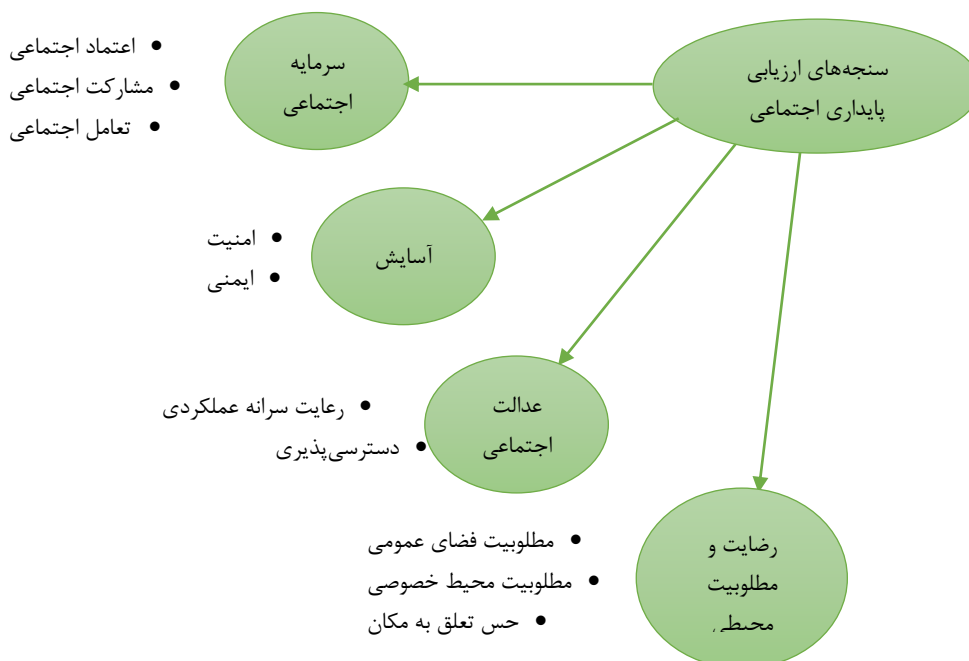
در گام ششم به منظور کنترل کیفیت و پایایی یافته‌های پژوهش حاضر، از برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی³ (CASP)، استراتژی بررسی همکاران و حصول اشیاع نظری استفاده شد. در این راستا ضمن ارزیابی مستندات ورود به مطالعه بر پایه معیارهای ارزیابی ذیل CASP،

داده‌ها وجود داشت، محققین با بازگشت مجدد به داده‌های اولیه و انجام مقایسه مستمر، ابهامات را برطرف می‌نمودند. انجام این فرایند موجب شد تا دسته‌بندی نهایی از دقت و عمق بیشتری برخوردار شده و سوگیری ذهنی محققین به حداقل برسد. همچنین از آنجاکه کدهای جدیدی از پژوهش‌های منتخب پایانی حاصل نشد و چارچوب نظری پژوهش دستخوش تغییر نگردید؛ لذا اشباع نظری حاصل شد.

گام هفتم در این پژوهش به ارائه نتایج اختصاص دارد. شکل شماره 3، تصویری کامل از یافته‌های پژوهش است که شامل مقولات و مفاهیم برخاسته از داده‌های کیفی است.

با انجام تحلیل کیفی و دسته‌بندی داده‌ها، ده مفهوم و چهار مقوله که نمایانگر سنجه‌های پایداری اجتماعی در طراحی مجتمع‌های مسکونی هستند، شناسایی شدند. در مرحله نخست تحلیل بحث، تمرکز بر تبیین مفهومی و تحلیلی سنجه‌های شناسایی شده پایداری اجتماعی مسکن است. در این راستا، چهار مقوله اصلی استخراج شده شامل رضایت و مطلوبیت محیطی، عدالت اجتماعی، آسایش و سرمایه اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرند تا ابعاد هر یک در ارزیابی پایداری اجتماعی تبیین شود. رضایت و مطلوبیت محیطی به عنوان نخستین مقوله در

طبقه‌بندی انجام شده، یکی از مؤلفه‌های اساسی پایداری اجتماعی مسکن به شمار می‌آید و بیانگر میزان احساس رضایت، خوشایندی و ارزیابی مثبت ساکنان از محیط زندگی خود است. این مقوله دربرگیرنده سه بعد اصلی شامل مطلوبیت محیط خصوصی، مطلوبیت فضای عمومی و حس تعلق به مکان هست. مطلوبیت محیط خصوصی ناظر بر کیفیت فضاهای اختصاصی خانواده، نظیر آسایش، حریم خصوصی و تناسب فضایی واحد مسکونی با نیازهای ساکنان است. در مقابل، مطلوبیت فضای عمومی به کیفیت فضاهای مشترک و جمعی، از جمله مشاعات، فضاهای باز، مسیرهای دسترسی و امکان تعاملات اجتماعی در محیط سکونت اشاره دارد. در صورتی که این دو بعد بتوانند به‌طور هماهنگ پاسخگوی نیازها و انتظارات ساکنان باشند، زمینه شکل‌گیری حس تعلق به مکان فراهم می‌شود؛ احساسی که طی آن ساکنان محیط زندگی خود را نه صرفاً به‌عنوان یک سرپناه، بلکه به‌مثابه مکانی مطلوب، معنادار و شایسته سکونت ادراک می‌کنند. به عبارت دیگر، رضایت از محیط خصوصی و عمومی به تقویت پیوند عاطفی ساکنان با محیط مسکونی انجامیده و سبب افزایش ماندگاری اجتماعی و ارتقای کیفیت زندگی می‌شود.

شکل 3- طبقه‌بندی سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی در طراحی مجتمع‌های مسکونی

Fig. 3- Classification of Social Sustainability Assessment Metrics in Residential Complexes Design

می‌کند و در نهایت به تقویت پایداری اجتماعی و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان منجر می‌شود.

سرمایه اجتماعی به‌عنوان چهارمین و آخرین مقوله در طبقه‌بندی سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی در این پژوهش، به میزان اعتماد، تعامل، همکاری و پیوندهای اجتماعی میان ساکنان یک محیط مسکونی اشاره دارد؛ مؤلفه‌ای که توجه به آن نقش اساسی در شکل‌گیری انسجام اجتماعی و تقویت روابط میان افراد ایفا می‌کند. سرمایه اجتماعی به‌مثابه یک منبع ناملموس اجتماعی، زمینه‌ساز همکاری‌های جمعی، حل مسائل محلی و افزایش تاب‌آوری اجتماعی در محیط‌های مسکونی است. به عبارت دیگر، غفلت از سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی پایداری اجتماعی، باعث می‌شود که حتی سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی قابل‌توجه نیز نتواند مشکلات زندگی ساکنان را بهبود بخشد یا مسائل اجتماعی را حل کند. بر همین اساس، تقویت سرمایه اجتماعی نه تنها مکمل اقدامات کالبدی و اقتصادی در حوزه مسکن است، بلکه شرط لازم برای دستیابی به پایداری اجتماعی محسوب می‌شود. بر اساس تحلیل‌های انجام‌شده و طبقه‌بندی صورت گرفته، سه مفهوم اصلی ذیل این مقوله شناسایی شده است که عبارت‌اند از: اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و تعامل اجتماعی. اعتماد اجتماعی بیانگر سطح اطمینان متقابل میان ساکنان و نهادهای محلی است، مشارکت اجتماعی به میزان حضور و نقش‌آفرینی ساکنان در فعالیت‌ها و تصمیم‌گیری‌های جمعی اشاره دارد و تعامل اجتماعی ناظر بر کیفیت و کمیت ارتباطات روزمره و روابط اجتماعی میان افراد در محیط مسکونی است. هم‌افزایی این سه مؤلفه، بستر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی پایدار و در نتیجه ارتقای پایداری اجتماعی را فراهم می‌آورد.

به منظور تبیین جایگاه یافته‌های پژوهش حاضر در میان مطالعات پیشین موجود در ادبیات و بررسی میزان تشابه و تفاوت سنجه‌های شناسایی‌شده، می‌بایست عنوان داشت که در مقایسه با تحقیقات داخلی، با توجه به رویکرد روش‌شناسی اتخاذ شده کیفی (فرا ترکیب)، مدل ارائه شده این تحقیق و سنجه‌های ارزیابی ذیل آن جامعیت بیشتری را نشان می‌دهد؛ چراکه با انتخاب

دسته دوم در طبقه‌بندی سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی در این پژوهش، به عدالت اجتماعی اختصاص دارد؛ مفهومی بنیادین که نقش تعیین‌کننده‌ای در تحقق پایداری اجتماعی مسکن ایفا می‌کند و تلاش دارد از شکل‌گیری یا تداوم نابرابری‌های فضایی و اجتماعی جلوگیری کند. این مفهوم در سطوح مختلف، از مقیاس واحد مسکونی تا مقیاس محله و شهر، نقشی کلیدی در کاهش نابرابری‌های طبقاتی و ارتقای همبستگی اجتماعی ایفا می‌نماید. بر اساس تحلیل‌های انجام‌شده و طبقه‌بندی صورت گرفته در این پژوهش، عدالت اجتماعی در پایداری اجتماعی مسکن از دو منظر اصلی قابل ارزیابی است: رعایت سرانه‌های عملکردی و دسترسی‌پذیری. رعایت سرانه‌های عملکردی به میزان کفایت و تناسب فضاها، خدمات و امکانات موردنیاز ساکنان در مقایسه با جمعیت بهره‌بردار اشاره دارد و نشان‌دهنده عدالت در بهره‌مندی فضایی است. در مقابل، دسترسی‌پذیری بر امکان دسترسی برابر و بدون تبعیض ساکنان به خدمات، امکانات و فرصت‌های شهری و محلی تأکید دارد. تحقق هم‌زمان این دو بعد، زمینه‌ساز ارتقای عدالت اجتماعی در محیط‌های مسکونی شده و به تقویت پایداری اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی ساکنان می‌انجامد.

سومین مقوله شناسایی‌شده از سنجه‌های پایداری اجتماعی در این پژوهش، آسایش است. این مقوله بیانگر ترکیبی از شرایط محیطی و تجربه‌های ذهنی ساکنان است که امکان می‌دهد افراد در خانه و محیط زندگی خود احساس آرامش، اعتماد و امنیت روانی داشته باشند. مسکن مطلوب باید توانایی ایجاد چنین فضایی را برای ساکنان فراهم آورد تا آن‌ها بتوانند زندگی خود را با اطمینان و رفاه نسبی تجربه کنند. تحلیل‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که مفهوم آسایش از دو بعد اصلی تشکیل شده است: امنیت و ایمنی. امنیت به ادراک ساکنان از محافظت در برابر تهدیدات اجتماعی، خشونت و جرم مربوط می‌شود. در مقابل، ایمنی به محافظت از افراد در برابر خطرات فیزیکی، حوادث و شرایط محیطی آسیب‌زا اشاره دارد. تعامل و هم‌افزایی این دو بعد، زمینه ایجاد آسایش واقعی را در محیط‌های مسکونی فراهم

نظام‌مند جامعه هدف پژوهش‌های فارسی زبان، تمامی پژوهش‌های پیشین داخلی مرتبط، هدف استخراج سنجه‌های ارزیابی و کدگذاری واقع شدند؛ لذا ضمن حصول همگرایی یافته‌های پراکنده ادبیات فارسی‌زبان در نتیجه ماهیت وابسته به زمینه پدیده پایداری اجتماعی، مدل سلسله مراتبی حاصل شده تبیین مناسب‌تری از ارزیابی این پدیده ارائه می‌نماید. همچنین مقایسه میان نتایج این تحقیق و برخی از پراستندترین پژوهش‌های خارجی مرتبط با موضوع نظیر ریوایی و همکاران (2023)، احمد و ثحیم (2017)، مالکی و همکاران (2019)، کرجی و همکاران (2019) و فتوره‌چی و ضرغامی (2020) که به ارائه یک مدل جهت ارزیابی پایداری اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی پرداختند، نشان می‌دهد، مفهوم «مطلوبیت محیط خصوصی» برآمده از این پژوهش که بر کیفیت طراحی و ساخت محیط خصوصی، دلالت دارد در تمامی پژوهش‌های فوق مورد تأکید واقع شده است. علاوه بر این، بخش قابل‌توجهی از دیگر سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی شناسایی‌شده در پژوهش حاضر با یافته‌های مدل‌های ارائه‌شده در تحقیقات پیشین هم‌پوشانی دارد؛ برای مثال، سنجه‌های ایمنی، امنیت، تعامل اجتماعی، مطلوبیت فضای عمومی و دسترسی‌پذیری به انواع خدمات و امکانات در اکثر مطالعات گذشته تکرار شده‌اند. این امر نشان‌دهنده اهمیت نیازهای عملکردی و نیازهای اجتماعی-روانی کاربران در مجتمع‌های مسکونی است. تکرار این سنجه‌ها در مطالعات متعدد حاکی از آن است که این مفاهیم، فارغ از بستر جغرافیایی یا روش‌شناسی مطالعه، از عناصر بنیادین پایداری اجتماعی سکونتگاه به شمار می‌روند و در طراحی‌های حوزه مسکن برای ارتقای پایداری اجتماعی می‌بایست به آن‌ها توجه نمود. علاوه بر اشتراک یافته‌های این پژوهش با پژوهش‌های پیشین، برخی افتراقات نیز قابل دریافت است. در این راستا می‌توان به تفاوت‌ها در شناسایی برخی سنجه‌ها اشاره داشت؛ برای مثال، سنجه «حس تعلق به مکان»، تنها در پژوهش ریوایی و همکاران (2023) و سنجه «مشارکت اجتماعی» تنها در مطالعه فتوره‌چی و ضرغامی (2020)، عنوان شده است. همچنین سنجه‌هایی

چون «رعایت سرانه عملکردی فضای عمومی» و «اعتماد اجتماعی» در میان سنجه‌های ارائه‌شده در مدل پژوهش‌های مذکور قرار نداشتند. این مهم ماهیت وابسته به زمینه پدیده ارزیابی پایداری اجتماعی را برجسته می‌سازد و لذا می‌توان بیان داشت که جامعه هدف انتخاب پژوهش‌های فارسی‌زبان و نیز رویکرد روش‌شناسی انتخابی چنین تفاوت‌هایی را حاصل نمود.

4- نتیجه‌گیری

از گذشته تاکنون، مبحث پایداری اجتماعی به‌عنوان یکی از ارکان پایداری در ادبیات توسعه پایدار به‌طور عام و ادبیات معماری به‌طور خاص به‌طور قابل‌توجهی میان محققان و طراحان در خلق آثار طراحی مورد تأکید واقع شده است. همچنین یکی از جریان‌های متأخر پژوهشی در ادبیات معماری پایدار بر ارزیابی پایداری به‌طور عام و ارزیابی پایداری اجتماعی به‌طور خاص در طراحی مجتمع‌های مسکونی متمرکز شده است. مرور این پژوهش‌ها نشان می‌دهد که به دلیل ماهیت وابسته به زمینه این مفهوم، صاحب‌نظران، سنجه‌های متنوعی را برای ارزیابی آن ارائه کرده‌اند؛ به نحوی که پراکندگی دیدگاه‌ها و عدم اجماع میان محققان مشهود است. به‌منظور رفع شکاف دانشی برشمرده، این پژوهش با بهره‌گیری از رویکرد کیفی و روش فراترکیب تلاش داشت تا فهرستی طبقه‌بندی‌شده از سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی حاصل نماید. از آنجا که خصوصیات زمینه‌ای از جمله ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی نقش مهمی در شناخت سنجه‌های ارزیابی و تعیین اهمیت نسبی آن‌ها ایفا می‌نماید؛ لذا پژوهش‌های منتشرشده در ایران به‌عنوان جامعه هدف تحقیق برگزیده شد. بر این اساس، بانک اطلاعات نشریات کشور به‌عنوان جامع‌ترین پایگاه اطلاعاتی نشریات فارسی زبان به‌عنوان پایگاه هدف انتخاب شد. در ادامه ذیل چارچوب رویکرد هفت مرحله‌ای سندلوسکی و بارسو (2007)، پس از غربالگری پژوهش‌های پیشین به ترتیب بر اساس منابع، عنوان، چکیده و متن کامل، از میان 315 منبع اولیه، درنهایت 19 عنوان در فهرست نهایی قرار گرفت. سپس سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی استخراج‌شده از این پژوهش‌ها

حاکم بر پروژه‌های ساخت جامعه ایران با جوامع دیگر را آشکار می‌سازد.

علی‌رغم آن‌که این پژوهش با مروری جامع، عمیق و نظام‌مند بر مقالات فارسی زبان موجود، فهرستی طبقه‌بندی و رتبه‌بندی شده از سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی را ارائه نموده است، همچنان با محدودیت‌هایی مواجه است. نخستین محدودیت، محدود بودن قلمرو پژوهش‌های منتخب به مقالات فارسی زبان بود که هرچند ماهیت وابسته به زمینه موضوع چنین انتخابی را موجه می‌ساخت؛ اما گستردگی قلمرو مکانی به مقالات غیر فارسی می‌تواند به شناسایی مجموعه‌ای کامل‌تر از سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی بیانجامد. دومین محدودیت، به رویکرد به‌کاررفته در تعیین اهمیت نسبی سنجه‌های استخراج‌شده از ادبیات بازمی‌گردد؛ هرچند تعیین اهمیت نسبی سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی از اهداف اصلی پژوهش نبوده؛ بلکه هدف اصلی تحقیق، فراهم آوردن چارچوب نظری برآمده از داده‌ها در راستای تبیین و طبقه‌بندی سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی برای همگرا ساختن یافته‌های پراکنده ادبیات پیشین بود و رتبه‌بندی بر پایه معیار فراوانی تکرار تنها مؤید میزان تأکید پژوهشگران پیشین بود؛ با این‌حال، وزن‌دهی و رتبه‌بندی سنجه‌های مذکور متناسب با بسترهای پژوهشی منتخب و بهره‌گیری از فنون مناسب آماری یا پژوهش عملیاتی می‌تواند ارزیابی دقیق‌تری از اهمیت نسبی و توزیع اوزان سنجه‌ها در پی داشته باشد و این مهم تصمیم‌گیری دقیق‌تری را برای طراحان و متولیان مسکن فراهم خواهد آورد. و در نهایت، محدودیت آخر متوجه قلمرو موضوعی پژوهش حاضر است. این پژوهش با هدف شناسایی و طبقه‌بندی سنجه‌های ارزیابی پایداری اجتماعی در طراحی مجتمع‌های مسکونی برآمده از ادبیات پیشین انجام شد. لذا معرفی تمهیدات طراحی با عنایت به پراکندگی اشاره به آنها در ادبیات و متنوع بودن طیف مجتمع‌های مسکونی به لحاظ نوع تمهیدات اتخاذ شده در ادبیات، در محدوده پژوهش حاضر قرار نداشت. لذا پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با هدف معرفی تمهیدات طراحی در بستر انواع بافت مسکونی راستای تحقق سنجه‌های

به‌عنوان کدهای باز تعریف شدند. از مجموع 142 کد اولیه، موارد دارای معانی مشابه با یکدیگر ادغام و کدهایی که تنها یک‌بار تکرار شده بودند، حذف و در نهایت، 26 کد نهایی مبنای کدگذاری قرار گرفتند. تحلیل کدگذاری انجام‌شده 10 مفهوم شامل 26 سنجه را ذیل 4 مقوله پدیدار ساخت. چهار مقوله اصلی پدیدار شده عبارت بودند از رضایت و مطلوبیت محیطی، عدالت، آسایش و سرمایه اجتماعی. همچنین ارزیابی سنجه‌ها بر اساس فراوانی تکرار نشان داد که از میان 26 سنجه شناسایی‌شده، ده سنجه دسترسی به خدمات عمومی، کیفیت طراحی محیط خصوصی، رعایت سرانه عملکردی واحد مسکونی، کیفیت ساخت محیط خصوصی، کیفیت کارکردی فضای عمومی، رعایت سرانه عملکردی فضای عمومی، میزان مشارکت در کارهای مجتمع مسکونی، کیفیت طراحی فضای عمومی، میزان امنیت کاربران در محیط و میزان ارتباط با همسایگان، مهم‌ترین سنجه‌های مورد تأکید پژوهشگران بودند.

مقایسه نتایج این پژوهش در قیاس با پژوهش‌های پیشین داخلی بیانگر جامعیت مدل ارائه شده و سنجه‌های ذیل آن در تحقیق حاضر است که این مهم به ماهیت روش‌شناسی انتخابی (فرا ترکیب) برمی‌گردد که با رویکرد کیفی، جستجوی نظام‌مند و بهره‌گیری از داده‌های دست دوم تلاش داشت تا یافته‌های پراکنده متناسب با بستر پژوهش‌های میدانی تحقیقات پیشین را تلفیق و همگرا سازد. علاوه بر این مدل سلسله‌مراتبی حاصل شده در نتیجه فرآیند کدگذاری (از پایین به بالا)، تبیین مناسب‌تری از ارزیابی پایداری اجتماعی ارائه می‌نماید. همچنین مقایسه نتایج پژوهش حاضر با برخی از پراستندترین پژوهش‌های خارجی منتخب مرتبط با موضوع، همپوشانی در برخی سنجه‌ها و تفاوت‌هایی در برخی سنجه‌های دیگر نشان می‌دهد که این مهم بیانگر اهمیت فارغ از جغرافیای برخی سنجه‌های ارزیابی نظیر مطلوبیت محیط خصوصی که به نیازهای عملکردی کاربران اشاره دارد و ماهیت وابسته به زمینه برخی سنجه‌های دیگر چون رعایت سرانه عملکردی فضای عمومی است که تمایزات فرهنگی و اجتماعی و محیط

public spaces in multi-unit residences for enhancing social sustainability. *Sustainable Cities and Society*, 121, Article 106155. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2025.106155>

Aslani P, Habib F, Shahcheraghi A. (2025). Meta-synthesis of Bio-Aesthetic Components and Criteria in Residential Environments. *CIAUJ*, 10(1), 169-195. (in Persian) <http://ciauj-tabriziau.ir/article-1-599-fa.html>

Esmaeili sangari H, Parvin R. (2024). The common architectural language of the Kaboud Mosque of Tabriz and Sheikh Lutfullah of Isfahan (emphasis on the ideas of Titus Burkhardt and Oleg Grabar). *JRIA*, 12(3), 98-117. (in Persian) <http://jria.iust.ac.ir/article-۱-۱۷۳۳-fa.html>

Faraji, A., Rashidi, M., Rezaei, F., & Rahnamayezekavat, P. (2023). A Meta-Synthesis Review of Occupant Comfort Assessment in Buildings (2002–2022). *Sustainability*, 15(5), 4303. <https://doi.org/10.3390/su15054303>

Farokhi Rad, A., & Forootan, M. (2015). Improving residential collective spaces to promote social sustainability: Design strategies and measures in residential complexes. *Hafthesar Environmental Studies*, 3(12), 15–26. (in Persian) <http://hafthesar.iauh.ac.ir/article-۱-۳۱۱-fa.html>

Fatourechi, D., & Zarghami, E. (2020). Social sustainability assessment framework for managing sustainable construction in residential buildings. *Journal of Building Engineering*, 32, 101761. <https://doi.org/10.1016/j.job.2020.101761>

Ghafourian, M., Afshin Mehr, V., & Norouzi Zadeh, Z. (2017). Recognition of social sustainability components affecting the increase of social interactions in residential complexes (Abazar neighborhood, Tehran). *Hoviatshahr*, 11(30), 31–44. (in Persian)

Ghasempour Shalmany, M., & Dehghani Poudeh, H. (2024). An Investigation into the Factors Influencing Housing Provision for the Veteran Community from the Perspective of Sustainable Housing Indicators. *Journal of Urban and Regional Policy*, 3(3), 105–129. (in Persian)

Hekmatnia, H., Pakgozar, A., & Bagheri Kashkouli, A. (2022). Achieving Sustainable Housing with the Aroach of Analyzing Physical, Social and Economic Indicators, Case Study: Sirjan City. *Journal of Urban Ecology Researches*, 12(25), 1-18. (in Persian). <http://doi.org/10.30473/grup.2022.8745>

Jomepour, M., & Ebrahimi, A. (2015). The measurement and evaluation of the Components of

ارزیابی پایداری اجتماعی برآمده از نتایج این پژوهش انجام شوند.

پی‌نوشت

¹ Stern & Harris

² Sandelowski & Barroso

³ Critical Appraisal Skills Programme (CASP)

References

Abaspour Baigi, E., Rezvani, A., Farkish, H., & Seyed al Hosseini, S. M. (2022). Explanation of components and indicators of Iranian-Islamic architecture with a meta-synthesis approach and utilizing Shannon entropy technique. *Studies in Islamic Art*, 19(47), 351-381. (in Persian) doi: 10.22034/ias.2022.351911.2024

Abed, A., & Alzghoul, O. (2023). Investigating social sustainability in public housing. *Proceedings of the Institution of Civil Engineers-Urban Design and Planning*, 176(3), 106-122. <https://doi.org/10.1680/jurdp.22.00053>

Abedi, S., & Karimimoshaver, M. (2016). Comparative study of different models for measuring quality of life to derive sustainable design principles in residential fabrics. *Faslname-ye Memari-ye Sabz*, 2(4), 41–54. (in Persian)

Ahmad, T., & Thaheem, M. J. (2017). Developing a residential building-related social sustainability assessment framework and its implications for BIM. *Sustainable Cities and Society*, 28(1), 1-15. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2016.08.002>

Ahmadi, P., & Charehjoo, F. (2021). Investigating the level of residents' satisfaction with the residential quality of the mehr housing project focusing on sustainable housing indicators. *Spatial Planning*, 11(1), 151-178. (in Persian) 10.22108/SPPL.2020.116756.1378

Allaei, A., Yazdanfar, S. A., Hosseini, S. B., & Norouzian-Maleki, S. (2020). The Significant Indicators for the Assessment of Social Sustainability in Housing. *Soffeh*, 30(1), 5-26. (in Persian)

Allaei, A., Yazdanfar, A., Hosseini, S. B., & Norouzian Maleki, S. (2020). A framework for social sustainability indicators of housing based on content analysis of related studies. *Sustainable Architecture and Urbanism*, 8(2), 81–94. (in Persian) 10.22061/jsaud.2020.6241.1631

Amirjani, R., Tabrizi, N., & Hedayatnezhad Kashi, S. M. (2025). Uncovering key components of semi-

- Moammeri, E., Miralikatouli, J., & Bazzi, K. (2019). Evaluating and monitoring housing supply policies for urban livelihoods groups in terms of housing stability indicators (case study: Mehrghane housing). *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 7(4), 723-741. (in Persian) 10.22059/JURBANGEO.2019.265122.969
- Mobaraki, M.; Omid, V.; & Alizadeh, A. (2023). Evaluation of sustainable housing indicators in Salmas city. *Scientific Journal of Safe City*, 6(1), 21-37. (in Persian)
- Mohammadbigi, M., yagane, B. and cheraghi, M. (2019). Investigating the Role of Sustainable Rural Housing on the Components of Rural Households' Security Feasibility Study: Western Kharghan Village, Avaj County. *Geography and Human Relationships*, 2(1), 233-248. (in Persian) 20.1001.1.26453851.1398.2.1.15.3
- Mohammadpour, S., Hasanzadeh Baghi, B., & Nazari, S. (2025). Evaluation of Mehr housing areas based on sustainability factors (Case study: Cooperative, Industrial, and Self-built Mehr Housing, Semnan city). *Geography and Urban Space Development*, 11(3), 23-44. (in Persian) 10.22067/JGUSD.2022.77358.1211
- Mohammadi Dost, S., Khanizadeh, M., & Namaziyan, F. (2018). Measure the satisfaction of the housing with an emphasis on social sustainability (case study: Mehr housing of Yasouj). *Journal of the Studies of Human Settlements Planning (Journal of Geographical Landscape)*, 13(1 (42)), 251-266. (in Persian) https://journals.iau.ir/article_540515.html
- Mohammadi Sarin Dizaj, M; Salamaty Gabaloo, SH & Mohajeri Naeemi, L. (2023). Assessing the Social Sustainability of Housing in Informal Settlements (Case Study: Ardabil City). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 13 (46), 115-120. (in Persian) 10.22111/GAIJ.2023.41846.3010
- M.Shareef, O. S., & Galal Ahmed, K. (2023). From single-to multi-family public housing: Analyzing social sustainability aspects of recent designs in the UAE. *Social Sciences*, 12(9), 513. <https://doi.org/10.3390/socsci12090513>
- Nouri Dehbozorg, Mohammad, Razavian, Mohammadtaghi, & Ghourchi, Morteza. (2021). Explaining the Effects of Sustainability Components on Housing Performance in Social Housing Policy in Iran (Case study: Tehran social housing Project-Parand city). *Geographic Space*, 21(74), 109-130. (in Persian) <http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-3476-fa.html>
- social sustainability in Apartment complexes. *Urban Sociological Studies*, 5(16), 1-30. (in Persian)
- Karji, A., Woldesenbet, A., Khanzadi, M., & Tafazzoli, M. (2019). Assessment of social sustainability indicators in mass housing construction: a case study of Mehr housing project. *Sustainable Cities and Society*, 50, 101697. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2019.101697>
- Ketabchi, E., Masoud, A., & Masoud, M. (2018). Assessment and measurement of sustainability in residential complexes (Case study: Rezvan Residential Complex, South Motahhari Boulevard, Shiraz). *Memari Shenasi*, 2(1), 0-0. (in Persian) https://memarishenasi.ir/files/cd_papers/r_70_181027143759
- Lashkari, E., & Arjmandi, F. (2023). Evaluation of Social Indexes of Sustainable Housing-Case study: The 600-units residential complex in Mashhad. *Journal of Sustainable Architecture and Urban Design*, 11(1), 177-192. (in Persian) 10.22061/jsaud.2023.9663.2143
- Maleki, B., Rubio, M. D. M. C., Hosseini, S. M. A., & De La Fuente Antequera, A. (2019). Multi-criteria decision making in the social sustainability assessment of high-rise residential buildings. In IOP Conference Series: *Earth and Environmental Science*, 290(1), p. 012054. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/290/1/012054>
- Rad, M., Ebrahimzadeh, I., & Rafieian, M. (2015). Assessment of Housing Sustainability in Social Housing Policies, Case study: Hezar Dastgah Rental Housing of Khorramabad City. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 3(4), 447-465. (in Persian)
- Masoudi Rad, M., Ebrahimzadeh, I., & Rafieian, M. (2017). Assessment of Mehr housing policy according to sustainability indicators case study: Khorramabad City. *Geography and Environmental Planning*, 28(2), 1-20. (in Persian) DOI:10.22108/gep.2017.98119.0
- Mehrdoust Shahrestani, M., Asgharzadeh, A., & Golamalizadeh, H. (2023). Measurement of social sustainability indicators in Guilan architecture. *Journal of Applied Researches in Geographical Sciences*, 23(70), 91-107. (in Persian) <http://jgs.khu.ac.ir/article-1-3654-fa.html>
- Meshkini, A., Vahedi-Yeganeh, F., & Alipour, S. (2023). Analysis of sustainable housing indicators and their role in enhancing physical security: A case study of District 17 neighborhoods in Tehran metropolis. *Geography and Environmental Sustainability*, 13(4), 103-126. (in Persian) 10.22126/GES.2023.9348.2672

- Sandelowski M, Docherty S, Emden C. (1997). Focus on qualitative methods. Qualitative metasynthesis: issues and techniques. *Res Nurs Health*, 20(4), 365-371.
[https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-240X\(199708\)20:4<365::AID-NUR9>3.0.CO;2-E](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-240X(199708)20:4<365::AID-NUR9>3.0.CO;2-E)
- Sattari, H., & Moatazedian, F. (2020). Explanation of sustainable architecture principles to improve facades designed in the last five years in Tehran. *Memari Shenasi*, 3(14), 1-7. (in Persian)
- Stern P. & Harris C. (1985) Women's health and the self-care paradox: a model to guide self-care readiness – clash between the client and nurse. *Health Care for Women International*, 6, 151–163.
- Tayefi Nasrabadi, M., & Hatamei, H. (2019). Analyzing the housing sustainability indicators (Case study: Region one of Mashhad municipality). *Journal of Geography and Planning*, 22(66), 307-327. (in Persian)
- Walsh, D. & Downe, S. (2005). Meta-synthesis method for qualitative research: a literature review. *Journal of Advanced Nursing*, 50(2), 204-211. 10.1111/j.1365-2648.2005.03380.x
- Yazdani, M. H., & Soleimani-Moghadam, H. (2024). Measuring and ranking citizens' satisfaction with affordable housing sustainability: A case study of the five districts of Ardabil. *Geography and Urban Spatial Development*, 11(2), 1–24. (in Persian)
<https://doi.org/10.22067/jgusd.2021.47457.0>
- Zarghami, E., & Pourdeihimi, S. (2011). Social sustainability principles of residential complexes. *Environmental Sciences*, 8(2), 37–53. (in Persian)
- Zarghami, E. (2011). The social sustainability principles of residential complexes in the Iranian-Islamic cities. *Journal of Studies on Iranian-Islamic City*, 1(2), 103–115. (in Persian)
- Zayyari, K., Ghasemi Ghasemvand, E. (2016). Evaluating Qualitative and Quantitative indicators of housing with and approach to Sustainable Development (Case Study: Saman City), *Geographical Urban Planning Research*, 4(2), 197-221. (in Persian)
10.22059/jurbangeo.2016.59160
- Okoye, P. U., & Ngwu, C. (2021). Assessing the adequacy and sustainability performance of multi-family residential buildings in Anambra State, Nigeria. *Regional Sustainability*, 2(1), 23-35.
<https://doi.org/10.1016/j.regsus.2021.01.003>
- Pouyafar, H., Sattari Sarbanghali, H., Ebrahimi Asl, H., & Akbari Namdar, Sh. (2023). Residents' satisfaction assessment of Mehr housing architecture in the new town of Sahand considering sustainable architecture indicators. *Journal of Sustainability, Development and Environment*, 14(4), 61–82. (in Persian)
<http://mmi.aui.ac.ir/article-1-1443-fa.html>
- Rabieifar, V., Haghighat Naeini, G. and Gharaei, F. (2014). Evaluation of Physical Dimensions of Housing with Sustainable Urban Development Approach, Case Study: Region No. 8, Karaj City. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 6(11), 307-321. (in Persian)
- Rivai, F. R., Rohman, M. A., & Sumantri, B. (2023). Assessment of social sustainability performance for residential building. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 19(1), 2153575.
<https://doi.org/10.1080/15487733.2022.2153575>
- Safaralizadeh, E. and Hoseinzadeh, R. (2023). Spatial Analysis of Sustainable Housing Indicators in Tehran Metropolis. *Journal of Geography and Regional Development*, 21(2), 257-286. (in Persian)
<https://doi.org/10.22067/jgrd.2023.82420.1278>
- Sajjadi Ghaem-Maghani, P., Poordeihimi, S. and Zarghami, E. (2011). Principles of Social Sustainability in Residential Complexes, From the Perspective of Iranian Experts. *Soffeh*, 20(2), 75-88. (in Persian)
20.1001.1.1683870.1389.20.4.7.4
- Salehi Marzijerani, M., Teimouri, M., & Mehrjou, M. (2022). The role of quality of life in achieving social sustainability design principles in residential complexes: A case study of Ghadir Residential Complex, Arak. *Memar Shahr*, 1(4), 118–137. (in Persian)
https://journals.iau.ir/article_700249.html
- Sandelowski, M. & Barroso, J. (2007). *Handbook for Synthesizing Qualitative Research*, Springer Publishing Company, New York.
<https://parsmodir.com/wp-content/uploads/2020/03/MetaSynBook.pdf>